

MATEMATIKA 3

Ivan Prokić

kabinet 117, F blok

prokic@uns.ac.rs

<http://imft.ftn.uns.ac.rs/~iprokic/>

Andrea Karalić

kabinet 215, F blok

andrea.karalic@gmail.com

Novi Sad

Slajdove pripremila prof. dr Jovanka Pantović

Sadržaj predmeta

- 1 Funkcije više promenljivih
- 2 Višestruki i krivolinijski integrali
- 3 Obične diferencijalne jednačine
- 4 Laplasove transformacije

Tema 1

Funkcije više promenljivih

Ponavljanje - binarne relacije i funkcije

Binarna relacija ρ između skupova A i B je proizvoljan podskup Dekartovog proizvoda $A \times B$,

$$\rho \subseteq A \times B$$

Funkcija skupa A u skup B , u oznaci $f : A \rightarrow B$, je binarna relacija između skupova A i B sa osobinom da se svaki element skupa A pojavljuje tačno jednom kao prva komponenta u ρ .

Ponavljanje - binarne relacije i funkcije

Neka je $A = \{a, b, c\}$ i $B = \{u, v, w\}$.

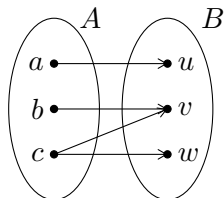
$$\begin{aligned}\rho_i &\subseteq A \times B \\ &= \{a, b, c\} \times \{u, v, w\} \\ &= \{(a, u), (a, v), (a, w), (b, u), (b, v), (b, w), (c, u), (c, v), (c, w)\}\end{aligned}$$

$$\rho_1 = \{(a, u), (b, v), (c, v), (c, w)\}$$

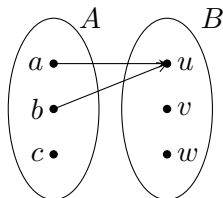
$$\rho_2 = \{(a, u), (b, u)\}$$

$$f_3 = \{(a, u), (b, u), (c, v)\}$$

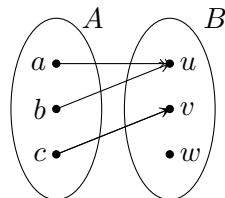
Ponavljanje - binarne relacije i funkcije

$$\rho_1 = \{(a, u), (b, v), (c, v), (c, w)\}$$

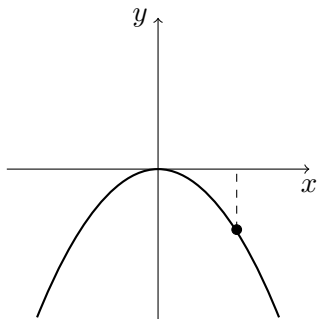

$$\rho_2 = \{(a, u), (b, u)\}$$

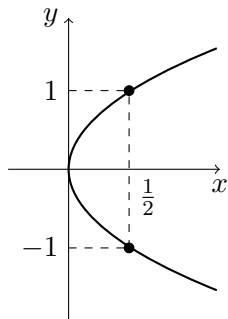

$$f_3 = \{(a, u), (b, u), (c, v)\}$$

Ponavljanje - binarne relacije i funkcije

$$f_1 = \{(x, y) \in \mathbb{R}^2 : y = -x^2\}$$

$$\rho_2 = \{(x, y) \in \mathbb{R}^2 : 2x = y^2\}$$

$$f_3 = \{(y, x) \in \mathbb{R}^2 : 2x = y^2\}$$

Skalarne i vektorske funkcije n realnih promenljivih

skalarne funkcije

$$f : D \rightarrow \mathbb{R}, D \subseteq \mathbb{R}^n$$

$$n \geq 1$$

vektorske funkcije

$$f : D \rightarrow \mathbb{R}^m, D \subseteq \mathbb{R}^n$$

$$n \geq 1, m \geq 2$$

skalarne veličine	vektorske veličine
masa	sila
dužina	brzina
vreme	ubrzanje
rad	impuls
energija	ugaona brzina

Tema 2

Realne (skalarne) funkcije više realnih promenljivih

Realne funkcije više realnih promenljivih

Definicija

Realna funkcija n realnih promenljivih f je preslikavanje

$$f : D \rightarrow \mathbb{R}, \quad D \subseteq \mathbb{R}^n, n \geq 1.$$

- U ovom kursu razmatramo slučajeve $n \geq 2$.
- Skup D se naziva domen funkcije.
- Skup slika od f je $f(D) = \{f(x_1, \dots, x_n) : (x_1, \dots, x_n) \in D\}$
- Vrednost funkcije f u tački $(x_1, \dots, x_n) \in D$ se zapisuje $f(x_1, \dots, x_n)$.

Primer - realna funkcija tri realni promenljive

Primer

Data je funkcija $f(x_1, x_2, x_3) = 2x_1 + 3x_2 + 4x_3$.

- Odrediti domen funkcije f .
- Odrediti skup slika funkcije f .
- Izračunati vrednost funkcije f u tački $f(1, 2, -3)$.

Rešenje.

- $D = \mathbb{R}^3 = \mathbb{R} \times \mathbb{R} \times \mathbb{R}$
- $f(D) = \mathbb{R}$
- $f(1, 2, -3) = 2 \cdot 1 + 3 \cdot 2 + 4 \cdot (-3) = -4$

Primer

Primer

Data je funkcija $f(x_1, x_2) = \sqrt{x_1^2 + x_2^2 - 81}$.

- (1) Odrediti domen funkcije f .
- (2) Odrediti skup tačka domena u kojima je $f(x_1, x_2) = 10$.

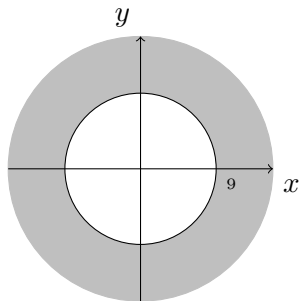
Rešenje.

(1) Funkcija je definisana u tačkama u kojima je potkorena vrednost nenegativna:

$$x_1^2 + x_2^2 - 81 \geq 0 \Leftrightarrow x_1^2 + x_2^2 \geq 81.$$

Znači,

$$D = \{(x_1, x_2) \in \mathbb{R}^2 : x_1^2 + x_2^2 \geq 81\}.$$

Primer

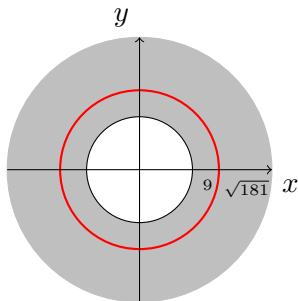
Primer

Data je funkcija $f(x_1, x_2) = \sqrt{x_1^2 + x_2^2} - 81$.

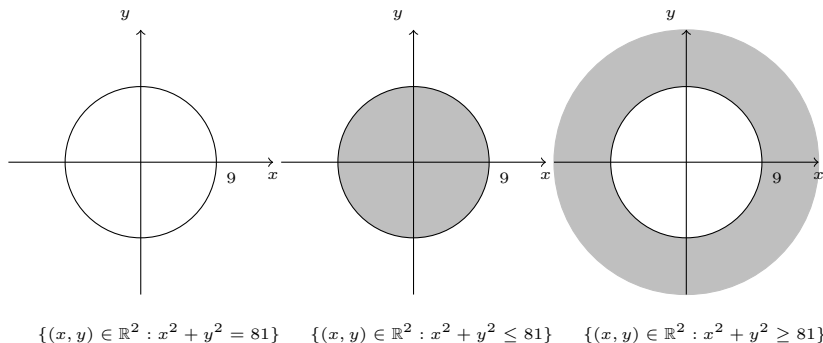
- (1) Odrediti domen funkcije f .
- (2) Odrediti skup tačka domena u kojima je $f(x_1, x_2) = 10$.

Rešenje.

$$\begin{aligned}
 (2) \quad f(x_1, x_2) = 10 &\Leftrightarrow \sqrt{x_1^2 + x_2^2} - 81 = 10 \\
 &\Leftrightarrow x_1^2 + x_2^2 - 81 = 100 \\
 &\Leftrightarrow x_1^2 + x_2^2 = 181
 \end{aligned}$$

Ponavljjanje - krug i kružnica

Tema 3

Realne funkcije dve realne promenljive

Realne funkcije dve realne promenljive

$$z = f(x, y), \quad (x, y) \in D \subseteq \mathbb{R}^2$$

Grafik funkcije i nivo krive

Grafik funkcije $f : D \rightarrow \mathbb{R}$, $D \subseteq \mathbb{R}^2$ zadate sa $z = f(x, y)$:

$$G_f = \{(x, y, f(x, y)) : (x, y) \in D\}$$

Definicija

Trag je presek površi $z = f(x, y)$ i ravni paralelne sa xy -ravni.

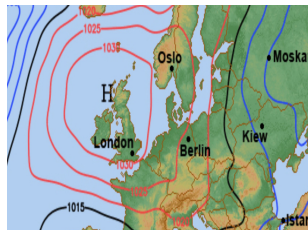
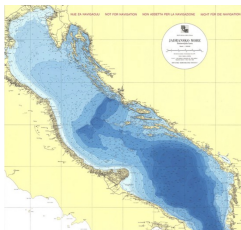
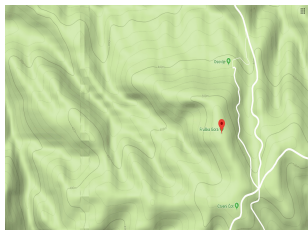
Nivo kriva je projekcija traga na xy -ravan. Znači, za $c \in f(D)$, kriva koja odgovara nivou c je skup tačka sledećeg oblika

$$\{(x, y) \in D \subseteq \mathbb{R}^2 : f(x, y) = c\}.$$

Nivo krive - izolinije (geografske karte)

grč. isos = jednak

- izohipse: grč. hypsos = visina
- izobate: grč. batos=dubina
- izobare: grč. baros = težina

Nivo krive - ravan

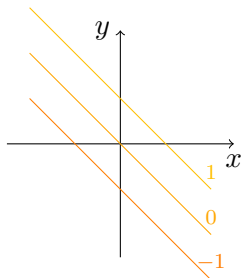
Primer

Skicirati nivo krive funkcije $z = x + y$.

$$z = 0 \quad \Rightarrow \quad x + y = 0 \Leftrightarrow y = -x$$

$$z = -1 \quad \Rightarrow \quad x + y = -1 \Leftrightarrow y = -1 - x$$

$$z = 1 \quad \Rightarrow \quad x + y = 1 \Leftrightarrow y = 1 - x$$

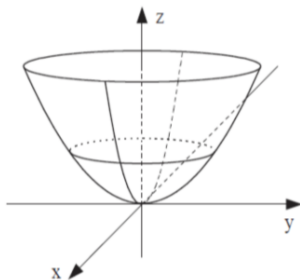

Nivo krive - kružni paraboloid

Primer

Skicirati nivo krive funkcije $z = (x - 1)^2 + (y + 1)^2$.

Grafik je transliran sledeći kružni paraboloid za vektor $(1, -1, 0)$.

Nivo krive - kružni paraboloid

Primer

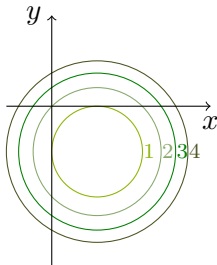
Skicirati nivo krive funkcije $z = (x - 1)^2 + (y + 1)^2$.

$$z = 1 \Rightarrow (x - 1)^2 + (y + 1)^2 = 1$$

$$z = 2 \Rightarrow (x - 1)^2 + (y + 1)^2 = 2$$

$$z = 3 \Rightarrow (x - 1)^2 + (y + 1)^2 = 3$$

$$z = 4 \Rightarrow (x - 1)^2 + (y + 1)^2 = 4$$

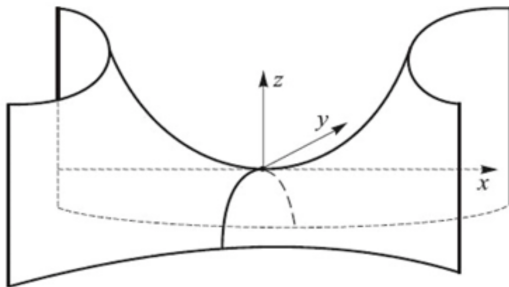

Nivo krive - hiperbolični paraboloid (sedlo)

Primer

Skicirati nivo krive funkcije $z = x^2 - y^2$.

Grafik je sedlo:

Nivo krive - hiperbolični paraboloid

Primer

Skicirati nivo krive funkcije $z = x^2 - y^2$.

$$z = 0 \Rightarrow x^2 - y^2 = 0$$

$$\Leftrightarrow y = x \vee y = -x$$

$$z = 1 \Rightarrow x^2 - y^2 = 1$$

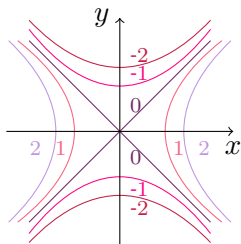
$$z = 2 \Rightarrow x^2 - y^2 = 2$$

$$\Leftrightarrow \frac{x^2}{2} - \frac{y^2}{2} = 1$$

$$z = -1 \Rightarrow y^2 - x^2 = 1$$

$$z = -2 \Rightarrow x^2 - y^2 = -2$$

$$\Leftrightarrow \frac{y^2}{2} - \frac{x^2}{2} = 1$$

Tema 4

Granična vrednost i neprekidnost

Granična vrednost

Definicija

Kažemo da je $A \in \mathbb{R}$ *granična vrednost funkcije f kad M teži M_1* ako

$$(\forall \epsilon > 0)(\exists r = r(\epsilon) > 0)(\forall M \in D \setminus \{M_1\})$$

$$d(M, M_1) < r \Rightarrow d(f(x, y), A) < \epsilon$$

i pišemo

$$\lim_{M \rightarrow M_1} f(M) = A.$$

$$z = f(x, y), \quad (x, y) \in D \subseteq \mathbb{R}^2$$

M_1 - tačka nagomilavanja skupa D

Granična vrednost

Primer

Neka je

$$f(x, y) = \begin{cases} x + y & , \text{ ako je } (x, y) \neq (2, 5) \\ 1 & , \text{ ako je } (x, y) = (2, 5) \end{cases}$$

Izračunati $\lim_{M \rightarrow (2,5)} f(M)$.

Rešenje.

$$\lim_{M \rightarrow M_1} f(M) = 7.$$

Neprekidnost

Definicija

Kažemo da je funkcija f neprekidna u tački M_1 ako važi

$$(\forall \epsilon > 0)(\exists r = r(\epsilon) > 0)(\forall M \in D)$$

$$d(M, M_1) < r \Rightarrow d(f(M), f(M_1)) < \epsilon$$

$$z = f(x, y), \quad (x, y) \in D \subseteq \mathbb{R}^2$$

M_1 - unutrašnja tačka skupa D

Neprekidnost

TRI uslova moraju biti zadovoljena:

$$\lim_{M \rightarrow M_1} f(M) = A$$

$$M_1 \in D$$

$$A = f(M_1)$$

Neprekidnost

Primer (nije neprekidna)

$$f(x, y) = \begin{cases} x + y & , \text{ ako je } (x, y) \neq (2, 5) \\ 1 & , \text{ ako je } (x, y) = (2, 5) \end{cases}$$

Primer (neprekidna)

$$g(x, y) = \begin{cases} x + y & , \text{ ako je } (x, y) \neq (2, 5) \\ 7 & , \text{ ako je } (x, y) = (2, 5) \end{cases}$$